

Снежана Радојичић,

студент докторских студија на Правном факултету у Крагујевцу

УДК: 347.7:657.63

Примљено: 11.10.2010.

Стручни чланак

УЛОГА РЕВИЗИЈЕ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА У ОТКРИВАЊУ ЗЛОУПОТРЕБА У ПРИВРЕДИ

Ревизија представља сложен процес испитивања и оцене финансијских извештаја чији је циљ давање стручној мишљења ревизора о томе да ли финансијски извештаји изражавају реално и објективно финансијско стање, резултате пословања, капитал и обавеза. Ревизор треба да је у свом раду независан, објективан и савестан и да своје оцене доноси на основу расположиве документације о оствареним пословним променама. Процедура ревизије се неоправдано ограничава на поједине исказе у рачуноводственим извештајима. Наиме, криминалне радње доводе до непачног приказивања финансијског стања, резултата пословања, нето имовине, па самим тим и до непачних финансијских извештаја. Криминалне радње са рачуноводственог аспекта доводе до различитих кривичних дела којима се наноси велика штета. У ситуацији када је повећан број криминалних радњи потребно је да се процес ревизије усмери на њихово откривање преко модификованих ревизорских процедура и да се у том смислу прошири ревизорска одговорност.

Кључне речи: *ревизија, финансијски извештаји, криминалне радње, модификоване ревизорске процедуре, одговорност*

УВОД

У финансијској теорији присутне су различите дефиниције ревизије, па се на основу тога може закључити да се ради о сложеном поступку сакупљања и вредновања доказа у односу на исказе о економским догађајима и утврђивању степена усклађености тих исказа са рачуноводственим стандардима. Реч ревизија

потиче од латинске речи „ревисио“ што значи поновно виђење, поновно гледање¹, а осим у рачуноводству корисити се у судству, администрацији, медицини и другим областима са различитим значењима, али у свим случајевима представља интелектуалну и сложену активност.

Ревизија добија на значају у условима раздвајања функције власништва од функције управљања, што је довело до њеног наглог развоја на енглеском говорном подручју у другој половини ХИХ века. Наиме, власници капитала нису поседовали специфична знања из области економије, односно књиговодства, тако да су ови послови поверавани професионалним менаџерима. Међутим, власници капитала нису били довољно компетентни да врше контролу њиховог рада, па отуда и потреба за независним и стручним лицима као што су ревизори. Постоје различити интереси између менаџмента, који тежи да прикаже што боље резултате пословања у финансијским извештајима, а који су једно од средстава за оцену резултата пословања и корисника финансијских извештаја којима је потребна објективна, стручна и независна провера у циљу утврђивања да ли су ти резултати реални. Главни циљ ревизије у то време био је откривање незаконитих радњи и грешака, заштита власника капитала од превара, као и процењивање солвентности корпорације. Међутим, касније је циљ ревизије сужен и сведен на откривање лажног извештавања, односно на смањивање неизвесности у погледу поузданости финансијских извештаја. У том смислу, рад се бави потребом враћања ревизије њеном првобитном циљу.

I. УЛОГА РЕВИЗИЈЕ И ЊЕНО ЗАКОНСКО РЕГУЛИСАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Улога ревизије није само у заштити интереса власника капитала, за њу је заинтересована и држава због откривања неправилности у обрачунавању и убирању пореза, доприноса и осталих намета. Такође, за ревизију су заинтересоване банке и инвеститори због потребе праћења својих потраживања, односно инвестиција. Ревизија повећава кредибилитет финансијских извештаја, јер је процес њиховог настајања прошао додатну ревизијску контролу, а самим тим повећава се кредибилитет привредног субјекта. Ово указује на велики значај

---

¹ М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Београд, 1980, 782.

ревизије, због чега она треба да има битну улогу у откривању избегавања плаћања пореза и других злоупотреба у привреди, што у актуелном систему Републике Србије није случај.

Наиме, према одредби члана 38. став 14. Закону о рачуноводству и ревизији² прописано је да је овлашћени ревизор дужан да добијене податке и информације користи искључиво за потребе ревизије и не може их саопштити трећим лицима, осим у случајевима криминалних радњи, у складу са Међународним стандардима ревизије и у складу са законом. Према одредби члана 46. став 1. тачка 2. Закона о пореском поступку и пореској администрацији³ информације о чињеницама од значаја за опорезивање могу ускратити свештеник, адвокат, порески саветник, ревизор и лекар, о ономе што им је порески обвезник поверио или су у том својству сазнали, а односи се на пореску обавезу пореског обвезника. Према одредби члана 3. став 1. ЗППА ако је другим законом питање из области коју уређује овај закон регулисано на другачији начин, примењују се одредбе овог закона. Према томе, у случају криминалних радњи од значаја за опорезивање неће се примењивати одредба члана 38. став 14. ЗОРР и ревизор може ускратити чињенице од значаја за опорезивање. Са друге стране, одговорна лица у привредним субјектима као окривљени у кривичним поступцима се у својим одбранама често позивају на позитивна мишљења ревизора којима се даје кредибилитет финансијском стању и пословању тог привредног субјекта.

Поставља се питање оправданости оваквог законског регулисања, имајући у виду поменути значај ревизије, односно да ревизија пружа разумна уверења како су наводи пословодства поуздани у погледу активности пословних резултата и управљања, а при свему томе мишљење даје стручњак изван контроле пословодства. У прилог оваквом законском регулисању не иде ни учесталост појаве избегавања плаћања пореза, чиме се смањују јавни приходи, а одлуке које корисници финансијских извештаја доносе на основу сазнања из финансијских извештаја производе значајне економске последице.

Према Кривичном законнику,⁴ за кривично дело „пореска утаја“ из члана 229. став 1. прописана је казна затвора од шест месеци до пет година, а у ставу 3. казна затвора од две до десет година, па је очигледно да се ради о озбиљном

---

² Закон о рачуноводству и ревизији (ZORR), *Službeni glasnik RS*, br.46/06.

³ Закон о пореском поступку и пореској администрацији (ZPPA), *Službeni glasnik RS*, br.80/02,84/02,23/03,70/03,55/04,61/05,85/05,62/06,61/07,20/09 и 72/09.

⁴ Кривични законик (KZ), *Službeni glasnik RS*, br.85/05, 88/05,107/05 и 72/09.

кривичном делу. За кривично дело „неуплаћивање пореза по одбитку“ из чл.229.а КЗ-а су исто тако прописане озбиљне казне и изрицање мере безбедности забране вршења позива, делатности и дужности у трајању од једне до пет година. Према члану 223.ст.1. Законика о кривичном поступку⁵ свако је дужан да пријави кривично дело за које се гони по службеној дужности, па се и у овом контексту доводи у питање оправданост поменутог законског регулисања којим се ревизор изједначава са адвокатом, свештеником и лекаром у погледу могућности ускраћивања чињеница од значаја за опорезивање.

За разлику од наведеног у САД и Великој Британији постоји обавеза ревизора да пријави криминалне радње. Ревизори у САД имају сличну улогу као ревизори у Великој Британији. Наиме, у САД ревизори извештавају да ли су финансијски извештаји у складу са опште прихваћеним рачуноводственим принципима, а у Великој Британији се истиче сагласност са Законом о предузећима и да су извештаји истинити и поштени.

II. ПОЈАМ И ВРСТЕ РЕВИЗИЈЕ

Ближе дефинисање ревизије зависи од врсте ревизије. Постоје различите врсте ревизије и то: интерна ревизија, државна ревизија и екстерна (независну или законска) ревизија финансијских извештаја.

Интерна ревизија представља анализу пословања и процену вредности правног лица, спада у интерни надзор и врше је интерни ревизори.

Према Закону о привредним друштвима, друштво са ограниченом одговорношћу може имати интерног ревизора или одбор ревизора (према томе не може имати истовремено оба ова надзорна тела, односно искључена је кумулација), а може оснивачким актом или уговором чланова друштва одредити да друштво нема надзорна тела. Иначе, уређивање функције надзора у друштву са ограниченом одговорношћу извршено је у упоредном праву на крајње различите начине, мада се примећује тенденција напуштања постојања надзорног одбора као обавезног органа надзора и његове замене институтом одбора ревизора.⁶

---

⁵ Законик о кривичном поступку(ZKP), *Službeni glasnik RS*, br.58/04,85/05,115/05,46/06,49/07,122/08,20/09 i 72/09.

⁶ M. Vasiljević, *Kompanijsko pravo*, Beograd, 2009, 239.

Интерног ревизора или одбор ревизора бира скупштина друштва из реда независних чланова или из реда других независних лица. Скупштина друштва разрешава интерног ревизора или одбор ревизора са или без навођења разлога за разрешење. Интерни ревизор или одбор ревизора своје послове обављају у складу са ЗОРР, оснивачким актом друштва или уговором чланова друштва. Интерни ревизор или одбор ревизора, између осталог, контролишу веродостојност и комплетност финансијских извештаја друштва и веродостојност и комплетност извештавања чланова друштва о финансијским и другим информацијама. Акционарско друштво може имати надзорни одбор, интерног ревизора или одбор ревизора. Ако се ради о отвореном акционарском друштву прави се разлика између котираног и некотираног друштва. Наиме, котирано друштво мора имати интерног ревизора или надзорни одбор или одбор ревизора, док некотирано друштво нема законску обавезу да има наведена тела надзора, мада се може одредити за неко од њих. Затворено акционарско друштво може да изабере или да нема ниједно надзорно тело или да има интерног ревизора или одбор ревизора, а што одређује својим аутономним актима. Према ЗОРР овлашћени ревизор и овлашћени интерни ревизор треба да има високу школску спрему, одређено радно искуство на пословима рачуноводства и ревизије и да положи стрични испит који утврди Комора овлашћених ревизора.

Државна ревизија представља ревизију јавних расхода и врше је државни ревизори, о чему извештавају парламент.

Екстерну ревизију врше независни овлашћени ревизори, именовани од стране одговарајућих органа предузећа које је објект ревизије или овлашћене државне агенције.

Екстерна ревизија финансијских извештаја се даље дели на:

- 1) ревизију финансијских извештаја,
- 2) ревизију пословања или оперативну ревизију и
- 3) ревизију сагласности или подударности

Ревизија финансијских извештаја обухвата све финансијске извештаје ради утврђивања да ли они објективно, потпуно и тачно, а по свим материјално значајним питањима, приказују финансијско стање, резултате пословања и новчане токове, односно да ли су у складу са Међународним рачуноводственим стандардима-МСР (енг. *International Accounting Standards-IAS*), Међународним стандардима финансијског извештавања –МСФИ (енг.

Интернационал Финанциал Рејорџини Стандардс-ИФРС), тумачењима која су саставни део стандарда, Међународним стандардима ревизије-МСР (енг. *Интернационал Стандардс он Аудиџини-ИСА*), Кодексом етике за професионалне рачуновође, са законским и подзаконским прописима, као и интерном регулативом која обухвата опште акте које доноси правно лице, односно предузетник. Ревизију финансијских извештаја врши независни ревизор.

Према ЗОРР финансијски извештаји су: биланс стања, биланс успеха, извештај о токовима готовине, извештај о променама на капиталу, напомене уз финансијске извештаје и статистички индекс.

Према ЗОРР ревизију финансијских извештаја су обавезна да врше: велика правна лица, средња правна лица, матична правна лица која састављају консолидоване финансијске извештаје, правна лица која емитују хартије од вредности и друге финансијске инструменте којима се тргује на организованом тржишту и издаваоци хартија од вредности (емитори). Мала правна лица и предузетници могу да одлуче да врше ревизију финансијских извештаја, а Министар финансија прописује начин вршења контроле финансијских извештаја од стране Пореске управе за мала правна лица и предузетнике.⁷ Ревизију финансијских извештаја правних лица могу обављати само предузећа за ревизију која имају овлашћене лиценциране ревизоре, који су чланови Коморе овлашћених ревизора и запослени су у предузећу за ревизију. Предузећа за ревизију могу да обављају ревизију ако у радном односу имају најмање три лиценцирана овлашћена ревизора, а ако врше ревизију код средњих правних лица могу имати и само једног лиценцираног овлашћеног ревизора у радном односу.⁸

Ревизија пословања или оперативна ревизија оцењује пословање и предлаже решења ради постизања ефикаснијег пословања, уколико је то потребно руководству правног субјекта. Извештај се даје на основу прикупљених података о описима радних места и времену потребном за обављање појединих врста послова који немају бизнис индикаторе. У извештајима се наводи да ли постоји вишак запослених, да ли долази до преклапања функција у обављању послова, да ли је исплативије да се ангажују спољни сарадници за обављање појединих послова и слично. Дакле, циљ ове ревизије је унапређење пословања и у

---

⁷ чл.37 ZORR.

⁸ чл.40 ZORR.

садашњим условима најчешће се врши ради процене броја радника које треба отпустити.

Ревизија усаглашености или подударности представља проверу, испитивање, оцену процедура ентитета ради утврђивања да ли организација-ентитет поштује процедуре, правила и регулативу која је установљена од стране неког вишег ауторитета.⁹ Циљ ове врсте ревизије је да утврди ниво усклађености са критеријумима, стандардима, законом и другим државним прописима.

Све наведене врсте ревизије су подједнако значајне, свака у свом домену, међусобно се допуњују, а оно што им је заједничко јесте законитост, односно обавеза ревизора да се придржава законских прописа, да поступа савесно, да у свом раду буде независтан, да су мишљења која ревизије дају истинита и јасна, без могућности двосмисленог тумачења и да су заснована на расположивој документацији о оствареним пословним променама.

III. МИШЉЕЊЕ РЕВИЗОРА

Примарни циљ ревизије је формирање мишљења ревизора о томе да ли финансијски извештаји објективно и истинито одражавају стање капитала, имовине, обавеза и резултата пословања, као и испитивање метода њиховог састављања. Наиме, на крају поступка ревизије ревизор изражава ревизорско мишљење о томе да ли су финансијски извештаји у складу са рачуноводственим начелима, односно да ли истинито и објективно, по свим материјално значајним питањима, приказују финансијско стање, пословни резултат и новчане токове.

Мишљење садржи уверавање у разумној мери да финансијски извештаји, који су били обухваћени ревизијом, не садрже материјално значајне погрешне исказе. Дакле, ревизорским мишљењем се не може потврдити апосолутна тачност финансијских извештаја. Према члану 10. ЗОРП лица одговорна за састављање и контролу рачуноводствених исправа својим потписом потврђују да је рачуноводствена исправа потпуна, истинита, рачунски тачна и да приказује пословну промену. Контролу рачуноводствених исправа не могу да врше лица која су задужена материјалним стварима на које се исправе односе. Фирме обично у свом посебном општем акту о вођењу књиговодства уредјују одговорност лица

---

⁹ R. Hayes, A. Schilder, *Principles of auditing*, Glasgow, 1999, 12.

за састављање и контролу рачуноводствених исправа. Правно лице као и одговорно лице (послодавац, директор исл.) у правном лицу ће одговараће за привредни преступ уколико не уреди организацију рачуноводства, општим актом не одреди лице коме се поверава вођење пословних књига и састављање финансијских извештаја, ако не одговори на захтев овлашћеног ревизора за независну потврду стања потраживања и обавеза, уколико не саставља и не презентује финансијске извештаје и не изврши ревизију финансијских извештаја у случају када је обавезно према закону. Предузетник ће се казнити за прекршај.¹⁰ Према томе, ревизор није одговоран за спречавање криминалних радњи него је та одговорност на одговорним лицима у правним лицима.

Мишљење ревизора је засновано на испитивању доказа. Оно може бити позитивно, мишљење са резервом, негативно, а такође ревизор може да се уздржи од давања мишљења. Позитивно мишљење се даје када финансијски извештаји у разумној и материјалној мери приказују истинито и објективно финансијско стање и резултате пословања у складу са рачуноводственим начелима, односно кад нема значајних недостатака. Мишљење са резервом се даје када се ревизор ограђује у односу на питања на која се резерва односи. Овакво мишљење се даје када ревизор уочи изузетке код значајних позиција у финансијским извештајима због одступања од рачуноводствених начела или када уочи да је ревизија непотпуна у односу на значајне позиције у финансијским извештајима. Када ревизор не може прибавити одговарајући ревизорски доказ уздржаће се од давања мишљења. То је ситуација када је ревизија некомплетна у таквој мери да ревизор не може дати мишљење о финансијским извештајима. Негативно мишљење ревизор даје у ситуацији која је супротна ситуацији када даје позитивно мишљење, односно када финансијски извештаји не приказују истинито и објективно финансијско стање и резултате пословања и када постоје одступања од рачуноводствених начела која су озбиљна и значајна. Значајни недостаци су они који могу довести у заблуду некога ко би се ослонио на финансијске извештаје. У сваком случају, своје мишљење ревизор треба да недвосмислено образложи и поткрепи доказима.

Неистинито и необјективно приказивање финансијског стања и резултата пословања у финансијским извештајима може настати услед рачунских и административних грешака, али и услед криминалних радњи. Криминална радња

---

¹⁰ čl.68 ZORR.

се односи на намеран акт извршен од стране једног или више лица из редова руководства, запослених или трећих лица, који има за последицу погрешно приказивање рачуноводствених извештаја. Криминалне радње нису исто што и рачунарске и административне грешке, односно превид или погрешно тумачење чињеница. Грешке су ненамерне, а код криминалних радњи се ради о намерном поступању са циљем погрешног приказивања финансијских извештаја и проневере имовине. На основу наведеног, криминалне радње су различите, али се могу сврстати у две основне групе, а то су: крадја имовине и лажни финансијски извештаји.¹¹ Као примери криминалних радњи крађе имовине, односно противправног присвајања средстава, са којима се аутор овог рада сусретао у пракси, а односе се на рад Пореске управе и јавних тужилаштава у Београду, могу се издвојити вишеструке исплате за исти производ, услугу или истом добављачу, фиктивне испоруке, криминалне радње које су повезане са корупцијом, злоупотребе код јавних набавки и слично. Код вишеструких исплата истом добављачу исплате се врше у више наврата по истом рачуну. Код вишеструких исплата истих роба или услуга, ради се о услугама које нису стварно пружене, односно о роби која није стварно испоручена, а добављач који није пружио услугу, односно испоручио робу се плаћа као да је наведено извршио. При томе се наведене фиктивне пословне трансакције „покривају“ неверодостојном пратећом документацијом. Код фиктивних испорука, када се код улаза робе прими мања количина, да би се то прикрило евидентира се већа количина тако да те робе стварно нема на залихама. Приликом вршења злоупотреба често има коруптивних елемената, као на пример давање мита одговорним лицима и на тај начин долажење до послова на тендерима, иако услови понуде нису најповољнији и роба и услуге се пружају по већим ценама од тржишних.

Као примери криминалних радњи сачињавања лажних финансијских извештаја срећу се у пракси прецењивање или умањивање нето имовине и пословних резултата. Наиме, лажно се приказују приходи, расходи, потраживања, трошкови и имовина. Фиктивни приходи често подразумевају непостојање стварних купаца, а код умањења имовине се пропушта евидентирање трошкова односно обавеза. Често је циљ умањење промета кроз фиктивне продаје, јер се тако умањује основица пореза на добит, па се тако роба продаје за готов новац, а

---

¹¹ J.Wells, *Occupational Fraud and Abuse*, Obstinian Publishing Company, Austin, 1997, 2.

да би се то прикрило купцу се испоставља фактура која садржи само део вредности робе која је већим делом плаћена у готовом. Продаја робе за готов новац се може књиговодствено прикрити и кроз приказивање такве робе као мањка, те се тако избегава плаћање пореза на промет и пореза на добит. На овај начин се долази до готовог новца који се користи за разне незаконите намене.

Посебан проблем представљају случајеви неевидентирања пословних трансакција, у целини или делимично, а који су тешки за откривање приликом ревизорских контрола као и пословање са тзв. фантомским фирмама које се оснивају ради избегавања плаћања пореза и вршења других злоупотреба. Наиме, фантомске фирме се могу појавити као купци или као добављачи, а у сваком случају не долази до стварног промета, евидентира се фиктивна набавка или продаја робе и пружање услуга, улазне и излазне фактуре су фиктивне, а стварно плаћање се врши са готовим новцем и роба се продаје „на црно“. Да би се овакве злоупотребе откриле потребна је провера купаца и добављача, односно провера да ли они стварно постоје.

Примарни циљ код противправног присвајања средстава је имовинска корист, а примарни циљ код лажног финансијског извештавања је обмана билансних корисника. Када се изврши лажно финансијско прецењивање имовине неког привредног субјекта, то не значи да је имовина украдена, већ се само врши лажно приказивање стварног стања у финансијским извештајима. Према томе, у случају лажног финансијског извештавања мотив не мора бити присвајање, односно проневера имовине од стране починиоца криминалне радње, него на пример избегавање плаћања пореза кроз смањење пореске основице, услед фиктивног увећања расхода и обавеза, а умањења прихода и имовине. Са друге стране приликом провере завршног и почетног биланса могу се кроз вршење поредјења са магацинском и робном евиденцијом утврдити злоупотребе у располагању имовином. Уколико се ревизија не прошири и на робну, количинску и материјалну евиденцију многе злоупотребе у располагању имовином неће бити откривене, посебно имајући у виду да се ревизору у тим случајевима не презентују стварни подаци јер се не приказују фиктивни купци помоћу којих је злоупотреба извршена.

Повећању броја злоупотреба погодује блага казнена политика и нејасна законска регулатива која је подложна честим изменама. У прилог наведеном

говори чињеница да је Закон о акцизама¹² мењан у периоду од 2001.године до последње измене у 2009. години тридесет девет пута. Закон о порезу на промет¹³ и након њега Закон о порезу на додату вредност¹⁴ су такође често мењани, као и Закон о пореском поступку и пореској администрацији.¹⁵

Улога ревизије у откривању избегавања плаћања пореза и других злоупотреба у привреди је умањена и због могућности одустајања од ревизије и ангажовања друге ревизорске фирме као и због чињенице да независне ревизоре плаћа клијент. Како ревизора плаћа клијент, а при вршењу ревизије финансијских извештаја потребна је блиска сарадња са пословодством, јасно је да је потпуна независност ревизора тешко остварљива. Веза ревизора са клијентом је стога осетљива и компликована и зато за разлику од ревизије друге услужне делатности скоро искључиво имају обавезу само према клијентима. Ситуацију код ревизије додатно компликује постојање три супротстављене стране и то: ревизори (ревизорска фирма), менаџери и власници капитала као корисници ревизорских мишљења.

Циљ ревизије треба да буде усмерен на откривање свих материјално значајних криминалних радњи, а не само оних које утичу на лажно прецењивање или умањивање капитала у финансијским извештајима. Ревизија треба да буде усмерена на откривање како лажног финансијског извештавања, тако и на злоупотребе у располагању имовином и проневере имовине. Злоупотребе у располагању имовином утичу на смањење профита, доводе до неверодостојног приказивања финансијског стања и пословних резултата, па самим тим утичу и на лажно финансијско извештавање. У том циљу ревизор не треба да се ослања само на документацију која му је презентована већ треба да врши анализу количинских и робних евиденација.

Само један део криминалних радњи се процесуира, док други део остаје неоткривен. У односу на број утврђених случајева избегавања плаћања пореза од стране Пореске управе подноси се мали број кривичних пријава, од којих велики део не стиже до оптужења, него се заврши одбачајем кривичне пријаве, а када

---

¹² *Zakon o akcizama, Službeni glasnik RS, br.22/01, 42/01, 61/01, 73/01, 5/02, 24/02, 45/02, 69/02, 80/02, 15/03, 43/03, 56/03, 72/03, 93/03, 2/04, 31/04, 43/04, 51/04, 55/04, 78/04, 116/04, 135/04, 8/05, 46/05, 47/05, 58/05, 71/05, 101/05, 112/05, 3/06, 11/06, 12/06, 60/06, 10/07, 61/07, 18/08, 5/09, 9/09,31/09.*

¹³ *Zakon o porezu na promet, Službeni glasnik RS, br. 22/01, 73/01, 24/02, 80/02, 70/03, 84/04.*

¹⁴ *Zakon o porezu na dodatu vrednost, Službeni glasnik RS, br. 84/04, 86/04, 61/05, 61/07.*

¹⁵ *Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji, Službeni glasnik RS, br. 80/02, 84/02, 23/02, 70/03, 55/04, 61/05, 85/05, 62/06, 61/07, 20/09, 72/09.*

случајеви доспеју на суд ти поступци дуго трају и у знатном броју случајева долази до застарелости кривичног гоњења. Овакво стање не иде у прилог генералној превенцији и може утицати само стимулативно на извршиоце кривичних дела која су сваке године у порасту. Утолико пре је неоправдано да се ревизија ограничава, према општеприхваћеним ревизорским стандардима, као и по ЗОРР, само на криминалне радње које утичу на лажно финансијско извештавање, посебно имајући у виду да су оба вида криминалних радњи међусобно повезана.

IV. ВРСТЕ РЕВИЗИЈСКИХ ПОСТУПАКА И АНАЛИЗА РИЗИКА РЕВИЗИЈЕ

Поступак ревизије обухвата сакупљање и процену доказа и фазу формирања мишљења. Предуслов за давање ревизорског мишљења је прикупљање довољно доказа кроз ревизијске поступке да би се створио разуман основ за давање мишљења о финансијским извештајима. Четири су основне врсте ревизијских поступака: инспекција, посматрање, испитивање и рачунска контрола. Инспекција је заправо прегледање докумената. Тако, на пример, ревизор врши увид у магацинску документацију и врши проверу усклађености робне и финансијске евиденције са количинском евиденцијом. Приликом посматрања врши се преглед активности привредног субјекта. На овај начин се могу открити разлике између књиговодственог и стварног стања када се не евидентирају пословне трансакције, као у случају фиктивних продаја и набавки или се евидентирају само делови трансакције, као у случају када се евидентира набавка, а не и продаја. Испитивање представља врсту провере приликом које ревизор обавља разговор са лицима која раде у привредном субјекту или су ван привредног субјекта и тако проверава улазне рачуне, стварно постојање обавеза и слично. На тај начин, ревизор долази до података о промету, о купцима и добављачима и до многих других података од значаја за ревизију. Тако ревизор може да дође и до података о злоупотребама у привредном пословању, посебно од лица која су на нижим организационим положајима услед њиховог незадовољства својим материјалним положајем и руководством. Често се противправна присвајања имовине прикривају у књиговодству кроз лажно финансијско извештавање. Ревизор врши проверу рачунске тачности кроз поновно

израчунавање и проверу исправа које су везане за пословне трансакције. Ово указује на то да су ревизијски поступци свеобухватни и у том циљу ревизор обавља разговор са запосленима, руководством, лицима која раде ван привредног субјекта, прегледа документацију која прати робу (као што су фактуре, отпремнице, пријемнице и остало), врши проверу рачунске тачности кроз понављање израчунавања, и слично.

Међутим, да би ревизор извршио поступке ревизије он мора да изврши анализу ризика и да утврди тачност са којом ће извршити ревизију. Могућност да погрешни искази остану неоткривени упркос ревизорским процедурама представља ревизорски ризик. Ревизор треба да процени да ли грешке и неправилности могу да доведу до материјалних грешака у финансијским извештајима и да осмисли ревизију тако да осигура разумно јемство у откривању неправилности које су битне за финансијске извештаје. Он треба да спроводи ревизијске поступке толико дуго док не прикупи довољно важних чињеница за сваку трансакцију, како би постојала разумна сигурност да финансијски извештаји нису погрешно представљени, чиме се смањује ризик ревизије. Према томе, ревизијски поступци се спровode све дотле док ризик није довољно низак за изношење мишљења. Постоје три компоненте ризика ревизије и то: инхерентни, контролни и детекциони ризик или ризик неоткривања. Инхерентни ризик представља вероватноћу да у финансијским извештајима постоје грешке, контролни ризик је вероватноћа да је организација интерних контрола таква да не открива грешке, а ризик неоткривања значи да ревизор не открива грешке. Ризик ревизије је комбинација наведених компоненти. Значајно је истаћи да не постоји могућност промене инхерентног ризика, што значи да ревизор мора смањити ниво детекционог и контролног ризика. Због наведеног је битно да се грешке које се не могу открити ревизијом сведу на што мањи ниво, а да би се тај циљ постигао потребно је да ревизија буде усмерена на откривање свих материјално значајних криминалних радњи, а не само на откривање лажног финансијског извештавања. Када се приликом вршења ревизије укаже потреба за знањима која нису из области ревизије и рачуноводства, да би ревизија била свеобухватнија и да би се детекциони и контролни ризик свео на што мањи ниво, потребно је ангажовати стручњаке из тих области приликом вршења ревизије. Међутим, ангажовање стручњака из других области се приликом вршења ревизије у пракси ретко дешава.

Откривање злоупотреба у привреди захтева од ревизора не само поседовање знања из области рачуноводства, дугогодишњег искуства и доброг познавања привредног амбијента, него и добро познавање прописа и њихово правилно тумачење, што подразумева познавање правне области.

V. ОДГОВОРНОСТ РЕВИЗОРА

Финансијске извештаје приказује клијент, а не ревизор, који у име клијента даје мишљење, па је за финансијске извештаје одговорно пословодство, а не ревизор. Ревизор треба да пружи одређену пажњу која се од њега очекује као од стручне особе и сноси правну одговорност за своју ревизију и мишљења. У питању су: грађанска, кривична и статусна одговорност у виду одузимања лиценце. Наиме, ревизори подлежу кривичној одговорности када, на пример, издају позитивно мишљење о финансијским извештајима за које су знали да су неистинити у материјалном погледу. Они могу да сnose грађанску одговорност, при чему је потребно утврдити постојање кривице и узрочне везе између кривице и настале штете, када се примењују општа правила уговорног права. У случају злоупотребе поверљиве везе са клијентом, односно за штету која због тога настане, ревизор такође сноси одговорност. Према ЗОРР правно лице и одговорно лице у правном лицу ће се казнити за привредни преступ ако ревизор врши ревизију супротно прописаним законским нормама, а прописана је и обавеза осигурања од одговорности за штету коју ревизор може проузроковати израженим мишљењем садржаним у извештају о обављеној ревизији.¹⁶

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Улога ревизора је захтевна јер, не само што подразумева добро познавање рачуноводствене теорије и стручне праксе, него и познавање карактеристика привредног амбијента, односно у ком домену је повећан ризик од криминалних радњи, економске факторе и власничку структуру. У том смислу, ревизор би требало да изврши увид у записнике теренске контроле Пореске управе из којих може добити значајне информације, посебно имајући у виду да су теренске

---

¹⁶ čl.40 ZORR.

контроле усмерене на откривање криминалних радњи, као и да се приликом вршења ревизије ангажују стручњаци из других области, када се укаже потреба за знањима која нису из области рачуноводства и ревизије.

Посебно треба имати у виду да је у окружењу попут нашег повећан ниво криминалних радњи, па утолико пре ревизија треба да буде усмерена на њихово откривање. Због свега наведеног потребно је успоставити такве ревизорске процедуре које би омогућавале боље откривање злоупотреба приликом вршења ревизије, посебно у условима постојања великих компанија са великим бројем купаца и добављача, са десетинама хиљада фактура и вишемилионским прометом.

Злоупотребе у привреди су стални пратилац економске активности, статистички подаци потврђују да су стално у порасту, посебно избегавање плаћања пореза, а томе у домаћим условима погодују услови ниског животног стандарда, неповољна општа економска ситуација, низак порески морал грађана и блага казнена политика према учиниоцима кривичних дела. Уколико се приликом ревизије не откривају злоупотребе у располагању имовином поставља се питање сврхе постојања ревизије. Према томе, неоправдано је ограничавање ревизије само на лажно финансијско извештавање. Потребно је проширити одговорност ревизора на откривање утаје пореза и других злоупотреба у привреди. Уколико би ревизор планирао и вршио ревизију која је превасходно усмерена на откривање криминалних радњи које су повезане са злоупотребама у располагању имовином то би имало и превентивну улогу, односно утицај на потенцијалне учиниоце ових криминалних радњи да их не изврше.

Snežana Radojičić

THE ROLE OF AUDIT IN REVEALING THE ECONOMY MISUSES

Summary

Auditing is a complex process of evaluating and assessing financial reports, the goal of which is to express the audit's opinion on whether the financial reports reflect the real and objective financial state, business results, capital, and obligations. An audit ought to be independent, unbiased, and conscientious as well as to base his/her evaluation on available documents regarding business changes achieved. The procedure of auditing is unjustifiably limited to wrong statements in accounting reports. Namely, criminal actions lead to incorrect financial reports. Criminal actions in the field of accounting

lead to different criminal deeds which bring about a great damage. In a situation when the number of criminal deeds is increased it is necessary to direct the auditing process to revealing criminal deeds using modified auditing process and an audit should be responsible for revealing criminal deeds.

KEY WORDS: *auditing, financial reports, criminal deeds, modified auditing process, responsibility*